

ეკონომიკის რეგულირების მექანიზმები

თამთა უტნელიშვილი,
თამარ ლომიძე
სტუ-ს დოქტორანტები

REGULATION MECHANISMS OF ECONOMIC

Tamta Utnelishvili, Tamar Lomidze
Doctoral students Of GTU

SUMMARY

In the stratege of regulation the main is state effectiveness according to the effectiveness is the state of society. The most important aim of state economical regulation is social economical stability. The issues face to the country influence on the economic regulation mass, instruments and effectiveness by the state.

Therefore the issues of state economic regulation are linked not only creating market condition, but also they provide confession rights internal and external policy for carrying out society interests.

Without state regulatory role there can't be modern scientific and technical achievements which are based on market economy. The directions forms, methods and mechanisms of state regulation are changeable. The state has still obligation to protect the property rights, the fight against monopolistic tendencies, the regulation of money turnover, the relationship regulation between entrepreneur and employers and etc. The aims of national economic regulation for the state are:

- The space of defined area;
- Moral ethical and psychological space formation and support for the development of the nation and persuade of strategy interests;
- The define institutional economic goals ;
- The existing of economic interests in the country.
- The dynamic development of infrastructure;
- The dynamic development as stability as legitimacy of institutional environment.

For the state regulation role the most important requirement is flexible policy.

Keywords: The essence of the regulation, Legal regulation mechanism, Economic regulation mechanism

საკვანძო სიტყვები: რეგულირების არსი, სამართლებრივი რეგულირების მექანიზმები, ეკონომიკური რეგულირების მექანიზმები.

ძირითადი ტექსტი

1. რეგულირების არსი

უნდა აღინიშნოს, რომ მეტად მნიშვნელოვანია თანამედროვე ეკონომიკაში რეგულირების მექანიზმების გაანალიზება, მსოფლიო ინტეგრაციულ პროცესებში ჩართვა, ინდივიდების და სამეურნეო

ერთეულების სოციალიზაცია. ამასთან, ქვეყნის ეკონომიკა უნდა ეყრდნობოდეს კონკურენტუნარიანობის პრინციპების დაცვას. საბაზრო ეკონომიკის განვითარების სახელმწიფოებრივ რეგულირებაში გადამწყვეტ როლს თამაშობენ პროგნოზირება, სტრატეგიული, ინდიკატორული, დაგეგმვა და პროგნოზირება. აღნიშნული მოხდება მაშინ, როცა საქართველო მოახდენს ევროპასთან ეკონომიკურ ინტეგრაციას საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შეთანხმებით თანმიმდევრულად ღონისძიებების განხორციელებას (იხ. ნახაზი).

საყურადღებოა, რეგულირების მართვის მასშტაბები, ფორმები. როგორც ცნობილია, ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირება წარმოადგენს ეკონომიკაში სახელმწიფოს მონაწილეობის ერთ-ერთ ძირითად ფორმას, რომლის დროსაც სახელმწიფო ახდენს ზემოქმედებას რესურსების და შემოსავლების განაწილებაზე, ეკონომიკური განვითარების დონესა და ტემპებზე, ქვეყნის მოსახლეობის კეთილდღეობაზე.

საყურადღებოა, სახელმწიფოს ძირითადი ფუნქციების ჩამოყალიბება ეკონომიკის რეგულირებაში.

- საკუთრების უფლების დაცვა;
- ფულის ბრუნვის სიჩქარის, სავალუტო კურსისა და საკრედიტო ურთიერთობის რეგულირება;
- საბიუჯეტო სექტორის რეგულირება და ფისკალური პოლიტიკა;
- საზოგადოებაში შემოსავლების გადანაწილება;

2. სამართლებრივი რეგულირების მექანიზმები

სამართლებრივი რეგულირების მექანიზმები მიმართულია სასაქონლო ბაზრებზე დომინირებული მდგომარეობის მქონე ეკონომიკურ აგენტთა მხრიდან ამ მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების ფაქტების აღსაკვეთად. ამის მაგალითია ანტიმონოპოლიური რეგულირების სამშობლოში აშშ-ში როგორც „შერმანის აქტი“, ასევე „რომის ხელშეკრულება“, რომლებიც მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მხრიდან ძლიერმა ზეწოლამ გამოიწვია. კონკურენციის კანონმდებლობა უნდა უზრუნველყოფდეს კონკურენციის შემზღუდავი შეთანხმებების და დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების აღმოფხვრის ეფექტიან ნორმებს და აღსრულების მექანიზმებს. კონკურენციის ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობა ესაა ქვეყნის ეკონომიკური სისტემის კონსტიტუცია. არსებობს კონკურენციის კანონმდებლობის და რეგულირების ოთხი ვარიანტი:

1. რეგულირება შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს

პროგნოზირების მიზნებია: • ქვეყნის სოციალურ ეკონომიკური განვითარების ტენდენციების განსაზღვრა; • სწორი გადაწყვეტილებების და შედეგების განალიზება საგარეო ეკონომიკურ არეალში; • დროული კორექტირება საშინაო საგარეო ბაზრების ნიშან-თვისებების;	სტრატეგიული დაგეგმვის ფუნქციებია: • ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სამომავლო გეგმების განსაზღვრა; • ეკონომიკური, ინოვაციური განვითარებისათვის უპირატესობის მინიჭება; • ეკონომიკური პრიორიტეტების მექანიზმების შემუშავება;
ინდიკატორული დაგეგმვის ფუნქციებია: • იმ ინდიკატორების, მაჩვენებლების განსაზღვრა, რომელიც აკონტროლებს ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტებს; • რეგიონული და ადგილობრივი ბიუჯეტების ინდიკატორების, რესურსებთან დაკავშირება; • ეკონომიკური ბერკეტების ინდიკატორებთან შესაბამისობა;	პროგრამირების ფუნქციებია: • სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ძირითადი პრიორიტეტების გამოვლენა; • სტრატეგიული ამოცანების მოქმედი ძალების კონცენტრაცია; • პროგრამირების ეკონომიკასთან კავშირი.

კონკურენციის პოლიტიკას;

2. რეგულირებას შეუძლია შეცვალოს კონკურენციის პოლიტიკა;

3. რეგულირებას შეუძლია მოახდინოს კონკურენციის პოლიტიკის კოპირება;

4. რეგულირების სისტემას შეუძლია გამოიყენოს კონკურენციის საკითხებით დაკავებული ორგანოს მეთოდები.

საქართველოს საკონკურენციო სამართლის სრულყოფის პროცესში მნიშვნელოვანია ქვეყნის უპირატესი ხელშეწყობის პრინციპი, რაც გულისხმობს ერთი ქვეყნის მიერ მეორე მონაწილე ქვეყნისათვის მინიჭებული თითოეული საბაჟო შეღავათი ავტომატურად გავრცელდეს ამ შეთანხმებაში მონაწილე ყველა ქვეყანაზე.

ამასთან საყურადღებოა კონკურენციული კანონმდებლობის ამერიკული და ევროპული მოდელი. პირველი ეკონომიკურ აგენტთა შერწყმის საფუძველზე მკაცრ ცონტროლს აწესებს ბაზრის მონოპოლიზირებაზე. მეორე კი მიმართულია დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების წინააღმდეგ. ამასთან, დიდი ქვეყნებისაგან განსხვავებით პატარა ქვეყნებში მონოპოლიური რეგულაციები გამკაცრებულია. მაგალითად, სინგაპურის საინტერესო რეგულაციებია: შეთანხმებული ტარიფების დანესების შეზღუდვა, კარტელური გარიგებების აკრძალვა. მსოფლიოში გავრცელებული პრაქტიკის მიხედვით, პატარა ბაზრის რეგულირების მიმართულებებიც ამას მოწმობს:

- ერთი ფირმის დომინირების რეგულირება;
- ბუნებრივი მონოპოლიების რეგულირება;
- ოლიგოპოლიური ბაზრების რეგულირება
- კომპანიათა შერწყმის კონტროლი;

თავისუფალი კონკურენციის მხარდამჭერი კანონმდებლობა და ანტიმონოპოლიური რეგულირება, რიგ ქვეყნებში განიხილება, როგორც სიღარიბესთან ბრძოლის მექანიზმი, რომლის ქვეშაც მოია-

ზრება მენარმეთა ფენის ზრდის ხელშეწყობა.

პირველი საკონკურენციო სამართლებრივი აქტი, რომელიც საქართველოში (ანტიმონოპოლიური რეგულირების) რეალიზაციას უყრიდა საფუძველს, იყო საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის მიერ მიღებული 1992 წლის 17 მარტს „საქართველოს რესპუბლიკაში სამეურნეო საქმიანობის დემონოპოლიზაციის ზოგიერთი ლონისძიებების შესახებ“.

დღეისთვის, საქართველოში კონკურენციის საკითხებს რამდენიმე ნორმატიული აქტი არეგულირებს, კერძოდ :

➤ „საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, სახელმწიფო ვალდებულია ხელი შეუწყოს თავისუფალი მენარმეობისა და კონკურენციის განვითარებას, აკრძალულია მონოპოლიური საქმიანობა, მომხმარებელთა უფლებები დაცულია კანონით“.

➤ საქართველოს კანონი „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“.

საქართველოს კანონით კონკურენციის შესახებ თავი 1. მუხლი 2-ით განისაზღვრება თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის არამართლზომიერად შემზღუდველი ქმედებები, თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის დარღვევის თავიდან აცილებისა და აღკვეთის სამართლებრივი საფუძვლები, უფლებამოსილი ორგანოს კომპეტენცია.

3. ეკონომიკური რეგულირების მექანიზმები

კონკურენციის პოლიტიკა პოლიტიკა, როგორც ეკონომიკური პოლიტიკის ნაწილი წარმოადგენს იმ სახელმწიფო ორგანოების მიდგომებს, რომელთაც, კანონით ევალებათ კონკურენციის ზედამხედველობა შესაბამისი სტრუქტურის მეშვეობით.

საყურადღებოა, რომ პროდუქციის ერთეულზე მუდმივი დანახარჯების წილი იზრდება და შესაბამისად ფასებიც უფრო მაღალია. დღეისთვის

ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის სერიოზული ფაქტორია პროდუქციის ღირებულებაში ენერგორესურსების წილი. გაძვირებული ენერგომატერებლები ზრდიან დანახარჯებს, შესაბამისად ფასებს და ამცირებენ კონკურენტუნარიანობას. საქართველოს კანონი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ ხელს უწყობს ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროში უზრუნველყოფილ იქნეს ლიცენზიის მფლობელთა და მომხმარებელთა ინტერესების დაბალანსება.

საყურადღებოა, საქართველოს მოქმედი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების ქმედებები რეგულირების მხრივ:

1. საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისია არეგულირებს:

- სამაუწყებლო სფეროში ლიცენზიების გაცემას;
- ელექტრონული კომუნიკაციების სფეროში საქმიანობის ავტორიზაციას;
- ნუმერაციის რესურსების გამოყოფას;
- ურთიერთჩართვას;
- სიხშირეთა განაწილებას ტელემაუწყებლობის სფეროში;
- მონიტორინგს.

2. უმთავრესი ნორმატიული აქტის „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ მიზანი ასევე ემსახურება საქართველოს წყალმომარაგების, ელექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის ბაზრების და ტარიფების სისიტემების ჩამოყალიბებას. უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი

ეროვნული კომისიის 2019 წლის ანგარიშზე დაყრდნობით შეინიშნა შემდეგი ტენდენციები:

- ელექტროენერგიის შიდა მოხმარება, წინა წელთან შედარებით, გაიზარდა 7.6 %-ით (იხ. გრაფიკი 1);
- 2009-2018 წლების მონაცემებით საქართველოში ყოველწლიურად ელექტროენერგიის წარმოება 3.9%-ით იზრდება;
- საანგარიშო წელს ელექტროენერგიის იმპორტი - 0.8 %-ით გაიზარდა წინა წელთან შედარებით;
- საანგარიშო წელს ნეთ-ალრიცხვის რეგულაციებში მოექცა 39 ახალი მიკროელექტროსადგური;
- ელექტროენერგიის მიღების ინდექსით, მსოფლიო ბანკის „Doing Business 2018“- ისანგარიშის შესაბამისად, საქართველო 9 პოზიციით დაწინაურდა და 30-ე ადგილი დაიკავა;
- ელექტროენერგიის ქსელის წესებს „გამჭვირვალობის რეგულაცია“ დაემატა, რომელიც ხელს შეუწყობს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის გახსნილობას და ევროპასთან ენერგეტიკული გაწვევით ალბულის ვალდებულებების შესრულებას;
- ბუნებრივ გაზზე 2018 წელს გაზზე კვლავ შემცირდა მოთხოვნა 3.2%-ით;
- 2018 წელს საცალო მომხმარებელთა გაზიფიცირებამ საანგარიშო წელს 1, 239, 022 შეადგინა (იხ. გრაფიკი 2);
- 2019 წელს იგეგმება ევროკავშირის დახმარებით ჭკვიანი ალრიცხვის ხელშეწყობის მარეგულირებელი სტრატეგიის შემუშავება.

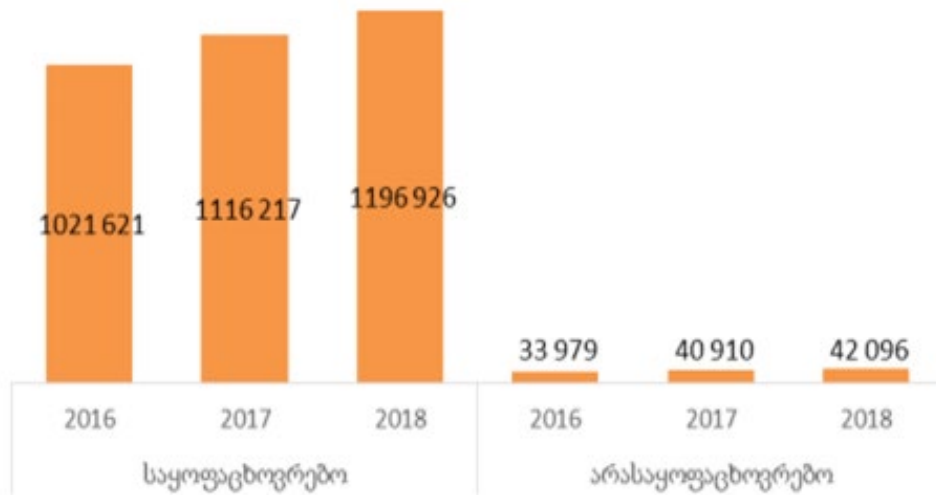
ამასთან აუცილებელია არსებობდეს სამეწარმეო საქმიანობის კონტროლის მექანიზმი, რომ-

ელექტროენერგიის წარმოება და მოხმარება. გრაფიკი 1

წყარო: საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია

ბუნებრივი გაზის მომხმარებელთა რაოდენობა. გრაფიკი 2.

წყარო: საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია

ლის დროსაც სახელმწიფო ასრულებს შემდეგ ფუნქციებს :

- სახელმწიფო უზრუნველყოფს რეგულირების საგადასახადო, საკრედიტო სისტემებს;
- ქმნის კონკურენტულ გარემოს;
- ქმნის პირობებს უმაღლესი ხარისხის საქონლისა და მომსახურების ზრდისთვის;
- ახდენს სტიმულირებას ინოვაციურ პროდუქციაზე;
- ხელს უწყობს მეწარმეობის ორგანიზაციულ ფორმირებას;

ამრიგად, სახელმწიფომ არაკეთილსინდისიერი მონოპოლიებისგან გამომდინარე მეწარმეებს ხელი უნდა შეუწოს, ჯანსაღი კონკურენციის სრულყოფას ეკონომიკური მექანიზმით. სწინარეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ მსოფლიო ბაზარზე კონკურენციის გასაწევად საჭიროა არა მარტო ბუნებრივი რესურსები და ინოვაციური პოტენციალი, არამედ საჭიროა ინოვაციების შექმნასა და ეფექტურ გამოყენებაზე მივმართოთ ინტელექტუალური პოტენციალიც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება წიგნი I ევგენი ბარათაშვილი, გურამ ჯოლია, ნოდარ გრძელიშვილი, ირინა მამალაძე, დალი სეხნიაშვილი, დავით ჩახვაშვილი თბ., 2011;
2. სლავა ფეტელავა. კონკურენციის თეორია და ანტიმონოპოლიური რეგულირება საქართველოში; გამომცემლობა „ლოი“ თბ., 2007;
3. კონკურენციის პოლიტიკა და ბაზრის რეგულირების პრაქტიკა. ეკონომიკის პრობლემების კვლევის ცენტრი. FRIEDRICH EBERT STIFTUNG. 2012;
4. საქართველოს კანონი კონკურენციის შესახებ;
5. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია საქართველო 2020 (პროექტი);
6. სემეკი 2019 წლის ანგარიში. თბილისი 2019